

davant la possibilitat de posar en marxa mesures autènticament revolucionàries. Oportunitat única en la història per la CNT de convertir la societat en anarquista. Intentaran fer la revolució.

La matinada del diumenge del 18 al 19 de juliol de 1936 es va fer inacabable. Els diaris informen que el dia 17 hi ha hagut un cop d'Estat al Marroc i que el dia 18 van haver-hi aixecaments pel país. L'esquerra estava vigilant la reacció de la guarnició local = quartells de l'exèrcit (vigilen les casernes de les tropes i es preparen per si hi ha moviment militar) i no es va veure sorpresa.

La conspiració, que el capità Varela dirigia amb l'ajuda d'uns quants falangistes i carlins locals, a més de les tropes, no havia rebut suport financer català (la Lliga regionalista els havia negat una ajuda de 40 milions) ni tan sols el suport del capità general. El cap de la sublevació, el general Goded estava a Mallorca.

Les tropes revoltades, quan surten de les casernes, van topat amb l'oposició de les forces que estaven sota el control de la Generalitat (els 300 Mossos d'Esquadra, el Cos de Seguretat (policia creada per la república) i Assalt (Guàrdia d'Assalt) i després dels dubtes inicials (el general Escobar) també de la Guàrdia Civil (Guàrdia Nacional Republicana, era el nom de l'antiga Guàrdia Civil). GC: al costat del bàndol nacional. El general Escobar, de la guàrdia civil, va decidir mantenir-se lleial a la república. Contaven amb el suport de les forces obreres, sobretot de la CNT-FAI. Es van produir enfrontaments armats.

Tant la CNT-FAI (que va organitzar un Comitè de Defensa Confederal), com alguns partits d'esquerra (POUM, comunistes), van disposar d'alguns efectius armats. També es mobilitzaren altres partits com ERC, Acció Republicana, etc. Molta gent va sortir al carrer i es va mobilitzar de forma espontània. Els assalts a les casernes (Sant Andreu...) van proporcionar armes al poble (uns 30.000 fusells...).

Quan els insurrectes van sortir de les casernes tenien la intenció d'ocupar la plaça de Catalunya, dominar els centres militars més importants i ocupar els centres de poder més importants. Creien que seria tant fàcil com quan havien sufocat la revolució d'octubre de 1934, però van trobar una resistència molt forta; se'ls va aturar al Cinc d'Oros (Passeig de Gràcia- Diagonal), a la plaça de Catalunya (es van haver de refugiar a l'edifici de Telefònica i a l'hotel Colón), a la Barceloneta (amb una gran barricada aixecada per obrers portuaris) a la plaça Universitat, les Drassanes i al Paral·lel.

Quan el general Goded va arribar de Mallorca (19 de juliol al migdia) per encapçalat la revolta, es troba amb la situació controlada per les forces lleials a la República. Es va amagar a capitania general. Les forces republicanes van assaltar l'edifici de la Capitania Militar i van detenir al general Goded. Amb l'ajuda del president Companys, van convèncer Goded de llegir una proclama de rendició per ràdio. Aquesta crida va servir per neutralitzar els insurrectes a Girona, Figueres, Lleida i altres indrets de Catalunya. Goded va ser tancat al vaixell *Uruguay*. Després d'un consell de guerra, fou afusellat el 12 d'agost. El preu de la revolta frustrada fou a Barcelona d'uns 500 morts i uns 3000 ferits. Després de la victòria començava la revolució. El cop d'estat canvia l'ordre de forces.

4.3.2. Primeres mesures revolucionàries

La Generalitat es va veure desbordada pels esdeveniments i per la força de la CNT-FAI, que amb l'armament requisat a les casernes assaltades, controlaren el carrer i imposaren la seva llei. Van expropiar els diaris: feien fora els amos dels diaris i quedava sota el control de la CNT-FAI. Els partits i els sindicats expropiaren diaris d'orientació dretana o centrista. Les **propietats** i les **indústries** dels partidaris de la revolta foren **col·lectivitzades** (també els transports públics: el metro, els tramvies, els taxis i els autobusos) i ben aviat començaren tota mena d'excessos per part de les anomenades " **patrulles de control** " que serviren per camuflar tota mena de venjances personals. El govern de la Generalitat va intentar controlar el procés revolucionari, regulant-lo jurídicament.

Socialment, es perseguí indiscriminadament tot el que estava relacionat amb l'església, i s'atribuí erròniament a tots els catòlics una identificació amb els rebels. Van començar a cremar esglésies: entren en elles, treuen les imatges religioses, les treuen al carrer i les cremaven. L' **ambient**

revolucionari general sorprèn a tots els observadors, que el descriuen com “*la desaparició de la burgesia, en una ciutat presa pels treballadors*”. Fins i tot l'**Orfeó Català** canta i grava *Hijos del pueblo* i *A las barricadas*, dos himnes de la CNT-FAI.

4.3.3. La política catalana durant el procés revolucionari

El Partit Socialista Unificat de Catalunya, PSUC, d'ideologia comunista, va néixer a Barcelona el 22 de juliol. És la unió de la Fed. Socialista Catalana del PSOE, del Partit Comunista de Catalunya i del Partit Català Proletari. Serà de gran importància durant la guerra i la postguerra: serà la principal oposició al franquisme a Catalunya

Catalunya pren un compromís total en la **defensa i conquesta d'Aragó**. L'organització de les primeres **milícies** de voluntaris comença pocs dies després de la victòria sobre els rebels a Barcelona i a la resta de Catalunya. Totes les formacions polítiques i sindicals rivalitzen en l'organització de **columnes de milicians** (militants voluntaris antifeixistes: partits i sindicats) que marxen a la defensa del front d'Aragó.

El **Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA)** (plataforma unitària formada per membres d'ERC, Acció Catalana, POUM, PSUC, Unió de Rabassaires, UGT, i sobretot la CNT-FAI. Tenia la seu a la Capitania Militar) format per iniciativa de la CNT serà el **poder central de facto** a Catalunya (es convertirà en el símbol de la Catalunya revolucionària) i s'encarregà de coordinar i garantir els proveïments al front i a la rereguarda (gestió de la sanitat, garantir l'ordre públic, subministraments urbans...).

Es calcula que en els primers dies i fins a mitjan agost del 1936 surten de Barcelona uns 20.000 voluntaris, homes i dones, sense gaire formació militar i molt heterogenis. Les principals columnes són:

- la de **Durruti**, anarquista que actua al front de Saragossa.
- la d'**Ortiz**, també anarquista, que actua a la zona de Belchite.
- la del **POUM** que actua a la zona d'Osca.
- les anarquistes **Aguiluchos i Rojo i Negro** que lluiten prop d'Osca.
- la del **PSUC** a la zona d'Alcubierre.
- la de **Villalba**, formada per antics membres de l'exèrcit fidels a la República, amb base a Barbastre.
- la **Pirinenca**, amb voluntaris que lluiten a la zona de muntanya.
- la **Macià-Companys**, organitzada per ERC, que lluita al sud de la d'Ortiz. El problema principal del front serà la manca d'armes i municions.

El **Comitè de Milícies Antifeixistes** va ser incapaç de controlar els esdeveniments revolucionaris. El 27 de setembre de 1936 va ser dissolt i es formà un **govern de la Generalitat** (que presidia Companys) i del qual Josep **Tarradellas** fou conseller en cap. La participació anarquista en el govern de la Generalitat (tres consellers anarquista) significà en el si de la CNT-FAI (apoliticisme), un tens debat per l'aparent contradicció ideològica que aquest fet significava. A més, mentre que anarquistes i trotskistes del POUM donaven prioritat a la revolució social, la resta de partits tenien per objectiu immediat la victòria militar. Aquesta divergència, desembocaria en violents enfrontaments a Barcelona, que afebliren la rereguarda republicana i desmoralitzaren la població.

El govern de la **Generalitat**:

- Va intervenir en el procés revolucionari
- Va intentar posar-hi una mica d'ordre, reglamentar la nova situació i estimular la producció.
- Per iniciativa de la CNT-FAI va crear el **Consell d'Economia de Catalunya**, que va aprovar el **decret de col·lectivitzacions**, que establia la obligatorietat de col·lectivitzar-se les empreses de més de 100 treballadors.
- Va crear la **Comissió d'Indústries de Guerra**, important sobretot en la metal·lúrgia i la química. En aquest grup, format per més de 500 empreses, van arribar a treballar-hi uns 80.000 empleats. L'agost del 1938 aquestes empreses van ser expropiades pel govern central de la

República. Al camp català es produeixen col·lectivititzacions de la terra però menys que en zones d'Espanya on predominava la gran propietat. Es van oposar a les col·lectivititzacions de la terra la Unió de Rabassaires, comunistes i ERC.

- Va intentar també **regularitzar la vida a la rereguarda**. Un dels primers esdeveniments afectats per l'alçament militar del 19 de juliol va ser l'**Olimpíada Popular**, que s'havia d'inaugurar aquell mateix dia a l'estadi de Montjuïc, com a alternativa als Jocs Olímpics oficials que organitzava l'Alemanya nazi. Els 6000 esportistes convocats van haver de marxar i alguns van integrar les Brigades Internacionals.
- Va organitzar campanyes culturals.
- Va publicar gran nombre de cartells de propaganda sobre diversos temes (civisme, solidaritat, higiene)
- Va emprendre una reforma escolar.
- Va mantenir una certa normalitat escolar fins a principis de 1938
- Es va poder salvar el monestir de Montserrat, la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès etc.

4.3.4. Els fets de Maig de 1937

El 5 de setembre, Largo Caballero va formar un govern amb republicans i socialistes; dos mesos després s'hi van afegir quatre ministres anarquistes. Pretenia formar una aliança entre les forces republicanes, burgeses i obreres, per guanyar la guerra mitjançant la reorganització de l'Estat i la formació de l'Exèrcit Popular. Va tenir problemes amb els comunistes i anarcosindicalistes a causa de la rivalitat entre grups.

Lluís Companys va continuar sent president de la Generalitat de Catalunya, i es va formar un govern d'unitat presidit per Josep Tarradellas. La Generalitat va iniciar la intervenció en l'economia per supeditar-la a les necessitats de la guerra.

Es va dissoldre el Comitè de Milícies antifeixistes i els comitès locals van ser substituïts per per ajuntaments.

La situació era molt complexa, ja que calia superar els obstacles que derivaven de les diverses concepcions en el camp republicà sobre com calia fer cara a la guerra i al procés revolucionari.

Els problemes que van afeblir definitivament el govern de Largo Caballero i que van obrir una nova etapa en el govern i l'organització del bàndol republicà van esclatar a Barcelona els primers dies de maig del 1937, **fets de maig del 37**. El dia 3 de maig les tensions van esclatar violentament quan les forces de la Generalitat van procedir a desallotjar els anarquistes que havien ocupat l'edifici de la Telefònica, amb el propòsit de fer-se amb el control de les comunicacions.

Això va comportar l'efrontament de militants de la CNT i de tot el POUM amb els del PSUC, ERC i UGT, que van donar suport a la Generalitat. La lluita es va estendre arreu de la ciutat, on es va construir barricades i es va allargar durant gairebé una setmana. Al conflicte van morir 200 persones, van ser derrotats els anarquistes més radicals i del POUM i una crisi de govern molt dura. Va servir com a pretext republicà per intervenir Catalunya amb 5.000 guàrdies d'assalt per posar fi a la crisi, en detriment a la capacitat i l'autonomia política del govern català. Cada cop eren més evidents les tensions entre el govern republicà i l'autonòmic.

Els fets de maig van disminuir la influència de l'anarquisme i van enfortir les posicions comunistes, sobretot per l'ajuda que va prestar la Unió Soviètica a la República. Largo Caballero es va negar a les exigències del sector comunista i va dimitir. Es va constituir un nou govern presidit per Juan Negrín, que només es va constituir amb partits polítics (no sindicats). Va proposar una política de resistència de la República.

5. Etapes militars de la guerra

Una vegada fracassat el cop d'estat a finals de juliol de 1936, va començar la guerra civil. Des del començament els sublevats van dur el pes i la iniciativa en les ofensives militars, mentre que els republicans van predominar les operacions defensives.

5.1. Els primers combats i la batalla de Madrid (“Los enlaces”)

El primer objectiu militar dels insurrectes era Madrid. Mola envià columnes de falangistes i requetés des de Pamplona, Valladolid i Burgos. L'exèrcit d'Àfrica havia aconseguit passar finalment l'estret de Gibraltar (juliol del 1936) gràcies a l'aviació alemanya. Les tropes d'Àfrica, legionaris i regulars comandats per Yagüe van eliminar la resistència de Badajoz i van aconseguir l'enllaç amb la zona sublevada del nord. Al setembre del 1936 van arribar a Toledo, on alliberaren el centenar de civils assetjats per les tropes republicanes a l'Alcàsser. Un cop a la península, Franco, anomenat cap de l'exèrcit del sud després de morir Mola, va arribar a Sevilla i es va dirigir cap a Madrid per Extremadura. La va ocupar malgrat la defensa aferrissada que van oposar els republicans. Però quan va arribar a la rodalia de Madrid, l'eficaç defensa de la capital el va aturar. No obstant això, el govern republicà es va traslladar a València, centre del territori republicà.

La conquesta de Madrid la intentà primerament Mola des del nord, però fou detingut a Somosierra i Guadarrama. A finals d'octubre, les tropes sublevades van assetjar Madrid, i foren frenades a la Casa de Campo i a la Ciudad Universitaria. Atesa la situació, el govern republicà va traslladar la seu a València i va deixar a Madrid una Junta de Defensa que, presidida pel general José Miaja, va organitzar la resistència amb l'ajut de les Brigades Internacionals.

Les milícies catalanes, que es van dirigir cap al front d'Aragó, van ocupar algunes poblacions però van ser frenades a Osca, Saragossa i Terol. La desorganització i la manca de preparació d'aquestes columnes expliquen la seva feblesa. També fracassà l'expedició catalana a Mallorca i Eivissa.

El 1/1937 les tropes insurrectes van intentar la conquesta de Madrid, però no ho van aconseguir gràcies, sobretot, als brigadistes. Davant de la impossibilitat d'ocupar la capital, Franco decidí anar-se'n a la conquesta de Màlaga i a la liquidació del front nord. Mola va perdre la vida en un accident d'avió el juny d'aquell any. Va ser substituït per Dàvila.

5.2. La Batalla del Nord (octubre del 37)

L'ocupació del nord va ser molt difícil. Els insurrectes volien el front nord pels seus recursos. Franco voldrà separar el territori republicà de França. Els republicans es van defensar en el “cinturó d'acer”, que va caure a causa dels incessants atacs rebels. Els insurrectes, amb l'ajuda dels avions alemanys i italians, van bombardejar ciutats basques, com Guernika (on hi havia el Parlament basc). Franco, però, va acusar els republicans d'aquests atacs. Poc després d'això, va caure Bilbao.

Els republicans, per aturar els atacs rebels, van intentar fer maniobres de distracció a Brunete i Belchite i així fer que els rebels se n'anessin del nord, cosa que no va passar. Poc a poc, les altres ciutats del front nord van anar caient en mans insurrectes.

Després del triomf al front nord, Franco va tornar a atacar Madrid, aquesta vegada a través de Guadalajara, però tampoc se'n va sortir i va decidir anar-se'n cap al front d'Aragó. El 31/10/1937 el govern de la República es trasllada de València a Barcelona.

5.3. La fractura del territori

El desembre d'aquell any els republicans van llençar una ofensiva contra Terol i la van recuperar, encara que al 2/1938 la van perdre.

El 3/1938 Franco inicià una ofensiva contra Catalunya. A principis d'abril va ocupar Lleida i va derogar l'Estatut d'Autonomia català. Amb això la zona republicana quedava dividida: Catalunya per una banda i el centre-est d'Espanya per una altra.

5.4. La Batalla de l'Ebre. L'ocupació de Catalunya

L'exèrcit republicà va preparar una ofensiva a la zona de l'Ebre per tal de tornar a unir el territori republicà. Malgrat les victòries inicials, la contraofensiva franquista va fer recular els republicans a l'altra banda de l'Ebre, de manera que Catalunya quedà indefensa. La batalla de l'Ebre va acabar el 15/11/1938 i es va caracteritzar per la violència dels combats i per l'anomenada "5ª del biberó", que eren lleves de soldats joves a les quals els republicans van haver de recórrer.

Franco va donar l'ordre d'iniciar l'ofensiva final contra Catalunya. El 15/1 van ocupar Tarragona, el 26/1 Barcelona i el 4/2 Girona. Cinc dies després, arribava a la frontera francesa. El govern republicà, basc i català van passar la frontera, juntament amb milers de persones que fugien. El 28/2/1939 Azaña va dimitir com a president de la República i ja no va ser substituït per ningú; no obstant això, Juan Negrín, cap del govern, va tornar a València per dirigir la resistència de la zona republicana, però ja no hi havia res a fer.

5.5. La fi de la guerra (desembre 38 - abril 39)

Després de la victòria de la Batalla de l'Ebre, els nacionals van intensificar els bombardejos de les ciutats catalanes, per part de l'aviació italiana que tenia la base a Mallorca. Aquests bombardejos van preparar la ràpida ocupació de Catalunya. El 15/01/1939 es va ocupar Tarragona; el 26/01/1939 Barcelona i poc després les tropes nacionals van arribar a la frontera francesa. El 28/3/1939 les tropes franquistes ocupaven Madrid. L'última ciutat ocupada pels rebels va ser Alacant, tres dies després. L'1/4/1939 la guerra havia acabat.

Des del punt de vista militar, les tropes republicanes podien haver resistit un quants mesos més, però des del punt de vista humà, la desmoralització dels soldats i de la població civil va precipitar els esdeveniments.

Malgrat que la situació era desesperada, Negrín i els comunistes intentaren resistir a ultrança a Madrid i a la zona centre, on les posicions en mantenien pràcticament com en el 1936. Però el febrer de 1939, França i Gran Bretanya van reconèixer el govern de Franco i a Madrid, esclataren enfrontaments interns. El coronel Segismundo Casado, al capdavant de l'exèrcit del centre, i amb el suport de republicans, anarcosindicalistes i socialistes, que consideraven inútil la resistència, va donar un cop d'Estat i creà una **Junta de Defensa** que, ingenuament, pretenia una pau honoràble i sense represàlies, que Franco no va acceptar. Negrín va marxar a l'exili, i el 28 de març el coronel Casado va lliurar Madrid. **L'1 d'abril de 1939**, el general Franco va fer públic el **comunicat de l'acabament de la guerra** (*"En el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares"*) sense condicions.

6. Evolució política

6.1. L'evolució política a la zona republicana.

La guerra i la revolució social van tenir una forta repercussió en la vida política de la República.

El president de la República, **Manuel Azaña**, va tenir moltes dificultats per aconseguir que la vida política i institucional del país es mantingués estable. Sobretot va topar amb el fet que els anarquistes no van voler renunciar en cap moment a la idea que la guerra havia obert les portes a la revolució social definitiva.

Quan va esclatar la guerra (juliol de 1936) es va viure en la zona republicana un **moviment popular** generat al voltant dels primers entusiasmes antifeixistes i revolucionaris que va desbordar al govern de la República que presidia **Giral** (va dimitir el setembre de 1936).

Des del setembre de 1936, el cap de govern era el socialista Francisco **Largo Caballero** (representava més radical i partidari de la revolució dins la **UGT**) que va intentar controlar la

situació. Va formar un govern de coalició que va integrar a diversos ministres **anarquistes** (Joan García Oliver, Joan Peiró, Frederica Montseny...que trencaven així el seu apoliticisme) **comunistes**, **republicans** i **regionalistes**. La seva política no va satisfer els anarquistes. Largo Caballero **es va centrar** en l'organització d'un **exèrcit popular** (es va reorganitzar l'**Estat Major de l'Exèrcit**), i en frenar els esforços d'unió del PSOE i el Partit Comunista de España (cada cop més radicalitzat).

Malgrat els esforços de Largo Caballero, les diferències entre totes les tendències van aparèixer ben aviat en el si del govern. De fet hi havia **dues concepcions diferents** sobre el procés revolucionari. **Comunistes**, **socialistes**, **republicans** i **regionalistes** defensaven de guanyar primer la guerra i posposar la revolució. En canvi, la **CNT-FAI**, els comunistes dissidents del **POUM** i **els seguidors de Largo Caballero** pretenien alternar la guerra i la revolució. Aquestes divergències s'evidenciaren en múltiples conflictes entre anarquistes i comunistes pel control de l'ordre públic i de la vida civil a la rereguarda.

Aquesta política es va ensorrar definitivament davant dels **fets revolucionaris del maig de 1937**. El maig del 37 es produïren a Barcelona i enfrontaren els **anarquistes** i els militants del **POUM (comunistes antisoviètics)** amb les **forces de la Generalitat (ERC)**, i de les **organitzacions pro soviètiques (PSUC)**, **d'Estat Català i de la UGT**. Un altre cop va haver-hi combats als carrers de Barcelona que van durar 5 dies i van causar 500 morts.

Els sectors pro soviètics (Partido Comunista de España i a Catalunya el PSUC) van aprofitar l'enfrontament per obtenir el control ideològic de les organitzacions obreres i els membres del POUM van ser acusats de pro feixistes.

Es va decidir que les indústries i altres activitats econòmiques necessàries per a l'esforç de guerra quedessin sota el control de la Generalitat.

La caiguda de Largo Caballero, va portar al govern de la República a **Juan Negrín** (maig de 1937). Aquest va formar un **govern de concentració** (en el que el Partit Comunista serà fonamental aprofitant l'ajut soviètic a la República). El nou govern era partidari de l'**enfortiment del poder de l'estat** per afrontar amb garanties la guerra. Va deixar fora del Govern els anarquistes, que l'acusaren de contrarevolucionari. Va aturar les col·lectivitzacions i va nacionalitzar l'economia. A partir de l'octubre de 1937, el Govern republicà s'instal·là a Barcelona.

El fracàs de la campanya de l'Aragó va obrir una nova crisi de govern. Negrín de cara o obtenir el **suport internacional i com a proposta a Franco**, va presentar el maig de 1938 el **programa dels 13 punts**, que contenia les bases per finalitzar la guerra (proposava el cessament de la lluita armada) i la continuïtat de la República, però les seves repercussions seran escasses ja que Franco no acceptà.

L'esgotament, la manca d'expectatives de canvi i la marxa negativa de la guerra, s'apoderen de la rereguarda republicana. El **Pacte de Munic** (set. De 1938), signat per França, Gran Bretanya, Alemanya i Itàlia, és la continuació de l'Acord de No-intervenció i representa de fet, el certificat de defunció de la República, ja que a partir d'ara queda desamparada.

Pel febrer del 1939, malgrat els esforços de Negrín per continuar la guerra, la República tenia els dies comptats. França i Anglaterra van reconèixer el govern de Franco i Manuel Azaña, president de la República va dimitir a principi de març. El coronel Casado va donar un cop d'estat contra el govern republicà. L'objectiu era aconseguir una "pau honrosa". Però, sabent -se vencedor de la guerra, Franco, no acceptà cap altre condició que la rendició incondicional.

6.2. L'evolució política a la zona nacional

Davant la divisió de les forces polítiques de la dreta i la manca d'un projecte polític uniforme, l'**exèrcit** era l'única institució capaç d'establir l'embrió d'un nou estat (l'exèrcit serà l'eix vertebrador del nou estat). Es va crear una direcció unificada que, després de la mort en accident d'aviació (18 de juliol de 1936) del general Sanjurjo, es va convertir en una **Junta de Defensa**